

УДК 373.2.011.3-51

**АЛЕКСЄНКО-ЛЕМОВСЬКА Людмила
Владиславівна,**кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки і психології дошкільної
освіти та дитячої творчості факультету педагогіки і
психології,
Національний педагогічний університет імені
М. П. Драгоманова
*e-mail: al-lem17@ukr.net***ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ
ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

У статті визначаються й характеризуються принципи розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів: принцип саморозвитку особистості, принцип поєднання індивідуальних і колективних форм методичної роботи; випереджального реагування; продуктивності; покрокової; проблемності; професійної доцільності, принцип інноваційності.

***Ключові слова:** принцип поєднання індивідуальних і колективних форм методичної роботи; випереджальне реагування; продуктивність; покроковість; проблемність; професійна доцільність, принцип інноваційності.*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку педагогічної освіти зумовлюють необхідність оновлення її змісту, орієнтованого на підвищення якості та гуманізацію процесу підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів. Суспільству третього тисячоліття необхідний фундаментально підготовлений, освічений фахівець, здатний чітко визначати і гнучко проектувати напрями і зміст своєї професійної діяльності. Існуюча сьогодні модель підготовки майбутніх фахівців має яскраво виражений предметно-центричний характер і є малопродуктивною, оскільки сучасній системі освіти потрібен педагог, орієнтований на особистість, педагог-дослідник, здатний творчо проектувати і здійснювати власну педагогічну діяльність.

За сучасних умов важливо повною мірою враховувати нові вимоги до підготовки вихователів, спираючись на концептуальні засади розвитку особистісного потенціалу дитини дошкільного віку, педагогічні умови оптимізації компетентної поведінки дошкільників із включенням у навчально-виховний процес ефективних особистісно орієнтованих технологій.

В умовах модернізації освіти перехід від теорії до практики вимагає від вихователів готовності до організації методичної роботи в дошкільному навчальному закладі. Пріоритетність методичної роботи, а відтак і необхідність розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів у системі неперервної освіти зумовлена новими тенденціями в інформаційному суспільстві ХХІ століття, пов'язаними з накопиченням наукових і методичних знань і необхідністю пошуку ефективних механізмів їх передачі та використання, швидкою зміною дидактико-методичного забезпечення навчально-виховного процесу як у вишах, так і в дошкільних навчальних закладах.

У сучасному світі суттєво змінився психологічний і соціальний портрет дошкільника, оскільки сучасні діти живуть у світі, що постійно змінюється. Характерними рисами сучасних дітей є висока емоційна чутливість, розумова активність і обізнаність у більшості доступних сфер навколишньої дійсності; неврівноваженість нервової системи; незадовільний стан здоров'я, відмінності в ціннісних орієнтаціях. Як засвідчує аналіз педагогічної діяльності вихователів сьогодні не готові до врахування зазначених рис при організації навчально-виховного процесу в дошкільному навчальному закладі. Саме цим і зумовлена низка вимог до методичної компетентності вихователів на сучасному етапі розвитку освіти.

Ступінь розробленості проблеми. Різним аспектам проблеми підготовки педагогічних кадрів присвячено низку досліджень українських учених, зокрема порівняльно-технологічний аналіз (А. Алексюк), управлінсько-дидактичний підхід (В. Бондар),

філософські аспекти сучасної освіти (В. Андрущенко, В. Лутай, В. Кремень, В. Огнев'юк), проблемно-пошуковий аспект (В. Паламарчук), питання становлення багаторівневої педагогічної освіти, цілісності університету як її наукового та навчального центру (Г. Бордовський, В. Кузь, В. Сагарда), моделювання багаторівневої педагогічної освіти (Л. Артемова, А. Бойко, С. Власенко, Г. Грищенко).

Проблеми підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти знайшли відображення в наукових працях розробників Галузевих стандартів вищої освіти в Україні (Л. Артемова, В. Бондар, Г. Беленька, О. Богініч, Г. Сухорукова) та в дослідженнях А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Калініченко, Е. Карпової, О. Кононко, К. Крутій, В. Майбороди, Т. Поніманської, О. Проскури, О. Сухомлинської, М. Собчинської, Т. Танько.

Мета статті: визначити принципи розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів.

Основний зміст статті. Розвиток методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів супроводжується низкою суперечностей між:

- сучасними вимогами суспільства до вихователів дошкільних навчальних закладів, здатних до саморозвитку й самоосвіти в інноваційному професійному середовищі й реальною практикою підготовки таких фахівців в умовах ступеневої системи освіти та нерозробленістю відповідного науково-методичного супроводу, що дозволяв би ефективно організувати методичну роботу в дошкільних навчальних закладах;

- стрімким розвитком суспільства та інноваційних технологій навчання і виховання дітей дошкільного віку і застарілими методиками підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів, що розроблялися ще в минулому столітті;

- здійсненням професійної підготовки та перепідготовки вихователів дошкільних навчальних закладів за застарілими методиками та необхідністю забезпечення високого рівня їхньої педагогічної взаємодії з сучасними дошкільниками, їхніми батьками, колегами;

- розгалуженими педагогічними інноваціями та потребою в системному підході до проблеми розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів у системі неперервної освіти;

- потребою практики в методичному супроводі процесу впровадження компетентнісного підходу у ступеневу систему дошкільної педагогічної освіти й відсутністю відповідного навчально-методичного забезпечення;

- активізацією ролі методичної компетентності як особливого виду професійної компетентності, актуальної в умовах модернізації сучасної педагогічної освіти та недостатнім рівнем готовності вихователів дошкільних навчальних закладів до організації методичної роботи.

Методичну компетентність вихователів дошкільних навчальних закладів ми розглядаємо як інтегральну багаторівневу професійно значущу характеристику особистості та діяльності педагога, яка базується на результативному професійному досвіді; що відобразить системний рівень функціонування методологічних, методичних і дослідницьких знань, умінь, досвіду, мотивації, здібностей і готовності до творчої самореалізації в науково-методичній і педагогічній діяльності в цілому, передбачає оптимальне поєднання методів професійної педагогічної діяльності.

Розвиток методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів буде ефективним, якщо забезпечити багаторівневу організацію методичної роботи:

- на стратегічному рівні – підготовка кадрів, вивчення досвіду практичної роботи вихователів дошкільних навчальних закладів, репрезентованого в ЗМІ та періодичних виданнях;

- на тактичному рівні – зміни підходів до організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах, методичної підготовки вихователів;

- на оперативному рівні – безпосередня організація методичної роботи в дошкільних навчальних закладах, оновлення методів і прийомів методичної роботи; оновлення змісту навчальної дисципліни «Проектування та методичний супровід освітнього процесу в

дошкільному навчальному закладі»; використання діагностичних комплексів з метою проведення моніторингу якості організації методичної роботи в сучасних дошкільних навчальних закладах.

Завдання розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів необхідно вирішувати у процесі професійної підготовки та перепідготовки вихователів, збагачення рівня методичної компетентності, вдосконалення методичного інструментарію для організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах і створення навчально-методичного забезпечення, яке б максимально враховувало всі обставини середовища й особливості розвитку сучасних дошкільників.

Розвиток методичної компетентності – процес, що триває протягом усієї професійно-педагогічної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу, тому визначити тимчасові межі етапів формування методичної компетентності не уявляється можливим. Разом із тим, виходячи з завдань методичної роботи, виділяємо три рівня розвитку методичної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу:

- базовий (розвиток відбувається на наявному рівні методичної компетентності в індивідуальному режимі методичного супроводу);
- продуктивний (вихователь – активний учасник методичної системи дошкільного навчального закладу);
- креативний (процес розвитку відбувається самостійно на основі самореалізації, носить дослідний і творчий характер); при цьому процес розвитку методичної компетентності розглядається як багаторівневий.

Методичну компетентність вихователів дошкільних навчальних закладів ми розглядаємо як інтегральну багаторівневу професійно значущу характеристику особистості та діяльності педагога, що базується на результативному професійному досвіді; відображає системний рівень функціонування методологічних, методичних і дослідницьких знань, умінь, досвіду, мотивації, здібностей і готовності до творчої самореалізації в науково-методичній і педагогічній діяльності в цілому, передбачає оптимальне поєднання методів професійної педагогічної діяльності.

У дослідженнях професійної педагогічної освіти відображена різноманітність видів професійної компетентності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу, визначена сутність професійної компетентності вихователів.

Так, соціально-педагогічна компетентність (І. Дичківська) розглядається як інтегративне особистісне утворення, що забезпечує ефективну реалізацію всіх педагогічних функцій; як єдність теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності, спрямованої на успішну інтеграцію дітей у сучасний соціум; як здатність розуміти базові потреби дитини й створювати умови для їх розумового задоволення, здатність свідомо планувати освіту та виховання, виходячи з особливостей дитини і соціальної ситуації за умови детермінанти ціннісних орієнтацій соціального розвитку [1].

Проективна компетентність (Н. Бібік) розглядається як сукупність знань, умінь, якостей особистості, необхідних для здійснення проективної діяльності, полягає у здатності передбачати наслідки фахової та особистісної діяльності; результати навчально-виховного процесу; планувати результати, які необхідно досягти майбутнім фахівцям після виконання завдань з певних видів діяльності; розробляти плани заняття; проектувати зміст навчання; проектувати навчальний процес; проектувати діяльність студентів на занятті; проектувати і прогнозувати власну педагогічну діяльність відповідно до предмета [2].

Професійно-комунікативна компетентність (А. Богуш) виступає як - готовність майбутніх вихователів, сформованість у них комунікативної компетентності, що передбачає вміння спілкуватись з дітьми на етапі дошкільного дитинства [3].

Діагностична компетенція (М. Боритко) – здатність і готовність майбутнього педагога до діагностичної діяльності на різних освітніх етапах, виражена в особистісно-усвідомленому позитивному відношенні, в наявності глибоких, міцних діагностичних знань і вмінь, спрямованих на розв'язання діагностичних завдань; готовність майбутнього педагога,

яка виявляється в синтезі позитивного ставлення до діагностики, психолого-педагогічних знань і вмінь застосовувати їх у ході вивчення дітей, дитячих колективів в умовах практичної педагогічної діяльності; має якісні характеристики: широта та глибина; самостійність; релевантність, як здатність відбирати психодіагностичні методики, найбільш відповідні меті, завданням, характеру й змісту педагогічної задачі [4].

Управлінська компетентність (Н. Мурована) визначається як здатність планувати, організовувати й контролювати навчально-виховний процес і власну професійну діяльність для досягнення прогнозованого результату: конкретизувати цілі навчання й виховання; визначати способи поетапної реалізації цілей навчання й виховання; оцінювати рівень навчальних досягнень учнів з усіх видів діяльності; використовувати різні види і методи контролю; керувати фронтальною, груповою та індивідуальною роботою на заняттях; організовувати самостійну роботу; визначати педагогічні задачі відповідно до предмета [5].

Сукупність видів професійної компетентності педагога в сучасний період постійно поповнюється. Джерелом для цього виступають особливості професійної підготовки студентів у педагогічному вищому навчальному закладі (В. Введенський, І. Зимня, Н. Кузьміна, Л. Хоружа).

Одним із ключових завдань підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є формування у студентів прогностичної компетентності як необхідної умови їх професійної перспективності та стабільності, прогностичної орієнтації в широкому арсеналі інноваційного руху, наукових розроблень і авторських шкіл системи дошкільної освіти, що забезпечують її якісну організацію та результативність.

Запропонована прогностична компетентність майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу базується на структурі особистості К. Платонова і включає такі блоки, як: досвід (знання, вміння, навички), особистісні якості, спрямованість особистості, рефлексія.

Компетентність охоплює не тільки когнітивну та операціонально-технологічну складові, а й мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову, містить результати навчання, систему ціннісних орієнтацій, тому компетентності формуються не тільки під час навчання, а й під впливом родини, друзів, роботи, політики, релігії тощо (О. Глузман) [6].

Систему важливих орієнтирів, які визначають зміст, методи, організацію методичної діяльності і способи аналізу її результатів, складають педагогічні принципи: принципу саморозвитку особистості, принцип поєднання індивідуальних і колективних форм методичної роботи; випереджаючого реагування; продуктивності; покрокової; проблемності; професійної доцільності, принцип інноваційності.

Вибір *принципу саморозвитку особистості* зумовлений необхідністю постійної самостійної роботи, пов'язаної з вивченням сутності та змісту методичної компетентності. З метою активізації методичної діяльності вихователів необхідно формувати пізнавальні мотиви; залучати до різних видів самостійної роботи з вивчення методичних матеріалів; озброювати вихователів інноваційними методами і формами організації методичної роботи в дошкільному навчальному закладі.

Принцип поєднання індивідуальних і колективних форм методичної роботи. За кількістю учасників можна виділити такі форми методичної роботи: особистісні (одноосібні або за участю двох партнерів, які знаходяться в різних школах, регіонах, країнах); парні (між парами учасників); групові (між групами учасників). Сучасне трактування поглиблює цей принцип, пов'язаний із особистісно-індивідуальною орієнтацією, з опорою на індивідуальність кожної дитини, аж до визначення індивідуальних траєкторій навчання з правом вибору педагогом рівня і методів оволодіння програмами, з більш широким використанням комп'ютерних програм, але з включенням кожного в колективні форми роботи.

Принцип продуктивності зумовлений сутністю методичної діяльності та її націленістю на обов'язкове отримання результату – створення продукту. Принцип продуктивності підкреслює прагматичність проектної діяльності, обов'язковість її орієнтації

на отримання результату, що має прикладну значущість, про що свідчать дослідження вчених І. Колесникової, Є. Полат [7].

Принцип покерованості в нашому дослідженні зумовлений сутністю методичної діяльності, оскільки кожне питання організації методичної діяльності передбачає проходження певних етапів. Принцип покерованості – конкретизує задумане, що виражається у визначенні етапів і ресурсів, засобів і методів досягнення результату, в створенні певної програми дій. Кожна наступна дія ґрунтується на результатах попередньої.

Основа *принципу проблемності* змісту і процесу освіти становлять три важливих взаємозалежних компонента: проблема – одиниця навчального змісту; проблемне завдання – одиниця навчального процесу; проблемна ситуація – одиниця відносин між проблемою і проблемним завданням як одиницями змісту і навчального процесу.

Принцип професійної доцільності – один із базових при розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів. Реалізація означеного принципу передбачає широке розмаїття змісту і форм навчального процесу. Педагогічна практика є дієвим критерієм істинності наукових знань, положень, які розробляються теорією і частково перевіряються експериментом. Практика стає і джерелом нових фундаментальних проблем освіти. Теорія дає основу для правильних практичних рішень, але глобальні проблеми, завдання, що виникають в освітній практиці, породжують нові питання, що потребують фундаментальних досліджень.

Критеріями професійної спрямованості є емоційно-пізнавальне ставлення до професійної діяльності; активність у підготовці до професійної діяльності; пізнавальне й активне ставлення до формування професійної самостійності.

Принцип професійної доцільності забезпечує підбір змісту, методів, форм педагогічного процесу, спрямованого на підготовку й перепідготовку фахівців із урахуванням обраної спеціальності, з метою формування професійно важливих якостей, знань і вмінь. Даний принцип спрямований на формування професійно важливих якостей педагогів, полегшуючи засвоєння професії та виконання професійних функцій; розширення сфери знань про професійну діяльність; використання професійної підготовки з метою безперервного розвитку та становлення особистості (В. Безрукова) [8].

Принцип інноваційності передбачає розроблення критеріального апарату і вимірників стану педагогічної системи, що підлягає модернізації, виявлення потреби у нововведеннях; всебічну перевірку й оцінку якості педагогічної системи для визначення необхідності її реформування за допомогою спеціального інструментарію; пошуки зразків педагогічних рішень, які носять випереджувальний характер і можуть бути використані для моделювання нововведень; проектування інноваційної моделі педагогічної системи [9] в цілому або її окремих частин. Перед впровадженням у практику нововведення необхідно точно розрахувати його практичну значущість і ефективність.

Висновки. Отже, з-поміж принципів розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів можна виділити: принцип саморозвитку особистості, принцип поєднання індивідуальних і колективних форм методичної роботи; випереджаючого реагування; продуктивності; покерованої; проблемності; професійної доцільності, принцип інноваційності.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці методологічних орієнтирів розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів у системі неперервної освіти.

Список використаної літератури

1. Дичківська І. Інноваційна компетентність педагога / І. Дичківська // Дошкільне виховання. – 2010. – № 1. – С. 7–11.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики. – К. : К.І.С., 2004. – С. 47–52.
3. Богуш А. М. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищому навчальному закладі / А. М. Богуш // Реалізація європейського досвіду компетентнішого підходу у вищій

- школі України: матеріали метод, семінару (НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України). – К. : Педагогічна думка, 2009. – С. 271–281.
4. Борытко Н. М. Диагностическая деятельность педагога : [учебное пособие] / Н. М. Борытко. – М. Академия / Academia, 2006. – 267 с.
 5. Мурована Н. Н. Компетентність педагога як важлива умова його професійної діяльності : [методичний посібник] / Н. Н. Мурована. – Севастополь : Рибзст, 2006. – 24 с.
 6. Глузман О. В. Базові компетентності: їхня сутність та значення у життєвому успіху особистості / Олександр Володимирович Глузман // Гуманітарні науки. – 2009. – № 1(17). – С. 6–15.
 7. Полат Е. С. Теория и практика дистанционного обучения / Е. С. Полат, М. Ю. Буханкина, М. В. Моисеева. – М. : Академия, 2004. – 416 с.
 8. Безрукова В. С. Педагогика. Проективная педагогика: учебник для индустриально-педагог. техникумов и для студентов инженерно-педагогических специальностей / В. С. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 344 с.
 9. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С, 2004. – 112 с.

References

1. Dychkivska, I. (2010). Innovative teacher competence. *Pre-school education, 1, 7–11.* (in Ukr.).
2. Bibik, N.M. (2004). Competence approach: reflexive analysis applications. *Competence approach in modern education: international experience and prospects of Ukrainian, Kyiv, KIS, 47–52.* (in Ukr.).
3. Bogush, A.M. (2009). Competence approach in training of future specialists of preschool education in higher educational establishment. *Implementation of the European experience more competent approach in higher education Ukraine: Methodological Seminar materials (NAPS of Ukraine, Institute of Education of NAPS of Ukraine), Kyiv, Pedagogical Thought, 271–281.* (in Ukr.).
4. Borytko, N.M. (2006). *Diagnostic activity of the teacher: a tutorial.* Moscow, Academy. (in Rus.).
5. Murowana, N. (2006). *The competence of the teacher as an important condition for its professional activity [handbook].* Sevastopol: Rybztst. (in Ukr.).
6. Gluzman, A.V. (2009). Basic competencies: their essence and importance of success in the life of the individual. *Humanitary Sciences 1(17), 6–15.* (in Ukr.).
7. Polat, E.S., Buhankyna, M.Y., Moiseeva, M.V. (2004). *Theory and Practice of Remote education.* Moscow: Academy. (in Rus.).
8. Bezrukova, V.S (1996). *Pedagogy. Projective pedagogy: textbook for industrial and educator. colleges and students of engineering-pedagogical specialties.* Ekaterinburg: Business Book. (in Rus.).
9. *Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian prospects.* (2004). In A.V. Ovcharuk (Ed.). Kyiv: KIS. (in Ukr.).

ALEKSEYENKO-LEMOVSKA Liudmyla,

Ph.D., Associate Professor,
 Professor of Department of Pedagogy and Psychology of Preschool Education and Children's Art,
 National Pedagogical Dragomanov University
 e-mail: al-lem17@ukr.net

PRINCIPLES FOR DEVELOPING PRE-SCHOOL EDUCATORS' METHODOLOGICAL COMPETENCE

Abstract. *Problem.* All stakeholders and experts are aware that modernizing education is conditioned by transition from theory to practice thus requiring educators to be prepared for methodological work in preschool education. New trends in the information society related to scientific and methodological developments, the need for the effective mechanisms to transfer and use knowledge, rapid changes in the didactic and methodological provision of teaching and learning in high schools and kindergartens place the priority on methodological work requiring in-service teacher training institutions to provide conditions for developing methodological competence of preschool educators.

Objective: To determine the principles for developing methodological competence of preschool educators.

The main study outcomes. Methodological competence of preschool educators is considered to be an integral, multilevel, professionally significant personal and professional teacher's characteristic, drawn from the effective professional experience. It reflects the systemic operational level of methodological, practical and research knowledge, skills, experience, motivation, abilities and efficacy for creative self-realization in the scientific, methodological and pedagogical involvement on the whole, providing an optimal combination of professional educational practices.

Pedagogical principles make up the system of important landmarks that define the content, practices, organizational methodology and approaches to evaluating its results. The pedagogical principles include the following:

- Self-development involving independent work related to the study of the nature and content of methodological competence.*
- Combination of individual and collective methodological practices based on the different number of participants in groups such as personal, pair, and group work.*
- Efficiency, that is caused by the idea of methodology aiming at creating a product being the anticipated result.*
- Sequencing requiring each methodological issue to follow certain stages and require certain procedures.*
- Problem-solving considering a problem as a unit of learning content; a problem task as a unit of teaching and learning process; a problem situation as a unit of the relationship between a problem and problem task.*
- Professional expediency providing a wide variety of content and forms of teaching and learning.*
- Innovation involving the development of evaluation criteria and measurement instruments to assess the educational system development and identify the issues to be modernized and completely changed through innovations. Because of the innovation principle the education system quality is assessed and monitored to determine the need for reform instruments, while searching for pedagogical decisions.*

Conclusions. Developing pre-school educators' methodological competence requires a comprehensive approach to organize pre-service training programs at pedagogical institutions and in-service training in continuing education establishments aiming at improving pre-school educators' methodological competence, providing methodological practices to organize methodological activity on the preschool level thus ensuring that educational and methodological support is based on the above mentioned principles.

Key words: *principle of combining individual and collective forms of methodical work; anticipatory response; productivity; step by step; problematicity; professional expediency, principle of innovation.*

*Одержано редакцією 10.10.2016
Прийнято до публікації 12.10.2016*